

CUỘC XUNG ĐỘT ISRAEL - PALESTINE VÀ VAI TRÒ CỦA MỸ

*Nguyễn Đức Toàn**

1. VAI NÉT VỀ CUỘC XUNG ĐỘT ISRAEL - PALESTINE

Xung đột Israel - Palestine từ lâu là tâm điểm thu hút sự chú ý và quan tâm của cộng đồng quốc tế. Đó là một cuộc xung đột bạo lực giữa hai dân tộc hình thành từ chính mâu thuẫn giữa một bên là dân tộc Do Thái đã từng bị lưu vong, chà đạp, phân biệt đối xử trước đây với bên kia là dân tộc bản xứ Arab Palestine bị thực dân hóa. Israel là đồng minh của các cường quốc đế quốc chủ nghĩa chi phối toàn bộ khu vực, còn Palestine là một phần của đại dân tộc Arab trong khu vực. Cho dù giới lãnh đạo Sionism ở Israel có tham vọng như thế nào đi chăng nữa thì họ vẫn cần nhận thức rằng nhà nước Israel vẫn luôn bị vây bọc bởi các nước Arab, bởi dân tộc Arab trong đó nhân dân Arab Palestine là một yếu tố cấu thành. Tuy nhiên, do nhiều yếu tố khách quan và chủ quan mà

cho đến nay cuộc xung đột này vẫn chưa kết thúc và Trung Đông vẫn là “điểm nóng” của thế giới.

Từ nhiều năm nay, việc tìm kiếm một giải pháp hòa bình cho cuộc xung đột Israel - Palestine luôn trở thành tâm điểm ở khu vực Trung Đông, thu hút sự quan tâm của nhiều quốc gia. Một loạt các cuộc thương lượng hòa bình đã được tổ chức, tuy nhiên những hy vọng hòa bình được nhen nhóm qua các cuộc thương lượng này đã nhanh chóng bị dập tắt và đưa cuộc xung đột này vào ngõ cụt. Bất chấp Liên hợp quốc đã đưa ra những nghị quyết về vấn đề Israel - Palestine và về tiến trình hoà bình ở Trung Đông nhưng hòa bình cho khu vực Trung Đông vẫn còn là mục tiêu xa vời. Cộng đồng quốc tế, kể cả nhiều người Israel và Palestine, vẫn tha thiết ủng hộ giải pháp hai nhà nước mà theo họ mà theo họ là cách thức duy nhất để giải quyết xung đột. Người Palestine chiếm 22% lãnh thổ lịch sử của Palestine, tức là khu Bờ

* Thạc sĩ, Khoa Lịch sử, Trường Đại học Quy Nhơn

Tây sông Jordan và Dải Gaza, với Đông Jerusalem làm thủ đô. Người Palestine (có quyền của họ theo Nghị quyết 194 của Liên hợp quốc) nhấn mạnh đến quyền hồi hương hoặc phải đền bù một cách thỏa đáng vì họ bị trục xuất khỏi lãnh thổ của họ.

Trong suốt thời gian, phần lớn người Palestine và người Israel đều nhận thấy rằng độc lập là giải pháp cho cuộc xung đột, song cả hai dân tộc vẫn tiếp tục phải sống cùng nhau và người Palestine trong các vùng lãnh thổ bị chiếm đóng vẫn ở trên mảnh đất của họ. Những nhà nghiên cứu chính trị còn đưa ra những giải pháp để đáp ứng những nhu cầu về địa lý của hai dân tộc vì theo họ, sức lôi cuốn chính của một nhà nước dân chủ duy nhất là nó cho phép hai dân tộc cùng được hưởng lợi từ đất nước và sống ở đó trong khi vẫn bảo vệ các cộng đồng riêng lẻ của họ căn cứ vào những nhu cầu đặc biệt của họ. Công thức này sẽ có thể phi lãnh thổ hóa cuộc xung đột trong khi vẫn trung hòa dân số và sắc tộc.

Tuy nhiên, giải pháp bền vững chấm dứt xung đột Trung Đông, đem đến hòa bình cho khu vực cần phải kể đến là: *Thứ nhất* sự bình đẳng về các quyền lợi tập thể, các quyền dân tộc đối với hai nhóm dân tộc thật sự liên quan: người Arab Palestine và người Do Thái Israel. Đó là một điều kiện tối thiểu cần thiết bởi không có nó thì có nghĩa một trong các nhóm sẽ chịu bất lợi, yếu ớt và bị đàn áp. Một sức ép dân tộc tất yếu sẽ dẫn tới một cuộc đấu tranh giải phóng và điều đó đem lại một kết quả trái ngược với một giải pháp. *Thứ hai* là quyền hồi hương: thừa nhận quyền hồi hương của những người tị nạn Palestine, quyền được phục hồi nhân

phẩm và bồi thường những tài sản của họ. *Thứ ba* yếu tố có tính chất quyết định nhất để giải quyết thực sự vấn đề, đó là xóa bỏ nguyên nhân chính của cuộc xung đột: tham vọng thực hiện chủ nghĩa Sionism phải được loại bỏ.

2. NHỮNG ĐỘNG THÁI TÍCH CỰC GẦN ĐÂY CỦA MỸ ĐỂ GIẢI QUYẾT XUNG ĐỘT ISRAEL – PALESTINE

Một nhân tố quan trọng tác động đến tiến trình hòa bình Trung Đông, chấm dứt xung đột ở khu vực là cách tiếp cận ôn hòa và mềm dẻo trong chính sách đối ngoại của chính quyền của Tổng thống B. Obama. Một khi chính sách này được duy trì và được sự ủng hộ của các bên liên quan thì hy vọng hòa bình Trung Đông có thể được hiện thực hóa.

Sau khi nhận chức Tổng thống lần thứ 44 của Mỹ, bên cạnh những vấn đề lớn cần phải giải quyết như vực dậy nền kinh tế hàng đầu thế giới đang trong tình trạng khủng hoảng, nạn thất nghiệp cũng như đời sống của nhân dân, Tổng thống Barak Obama còn đặc biệt quan tâm đến vấn đề rút quân khỏi Iraq, chương trình hạt nhân của CHDCND Triều Tiên, của Iran, tiến trình hòa bình ở Trung Đông với cuộc xung đột Israel - Palestine... Đồng thời xúc tiến quan hệ thân thiện với các quốc gia Hồi giáo trong việc đảm bảo hòa bình và an ninh ở khu vực. Dư luận đánh giá, đây là những bước đi tích cực, góp phần đưa đến một lối thoát sáng sủa hơn cho cuộc xung đột giữa Israel và Palestine. Bởi vì cuộc xung đột Israel - Palestine “sẽ là mối quan tâm hàng đầu của người Mỹ, đứng đầu trong chương trình nghị sự của chính quyền mới không phải vì đây là cuộc xung đột đẫm máu nhất trên thế giới - không đẫm máu

bằng cuộc xung đột ở Iraq - nhưng nó là vấn đề dai dẳng nhất đối với người Hồi giáo và các dân tộc trên thế giới, về sự thù địch và bạo lực của Mỹ”¹

Trong khoảng thời gian ngắn (từ tháng 3 đến tháng 7-2009), nhiều quan chức cấp cao Nhà Trắng đã đến thăm Trung Đông. Trước tiên là chuyến thăm Trung Đông của Ngoại trưởng Mỹ Hillary Clinton vào đầu tháng 3/2009 với hy vọng mang lại sứ mệnh hòa bình cho khu vực này trong nhiệm kỳ Tổng thống mới, rồi sau đó là chuyến đi của Bộ trưởng Quốc phòng Robert Gates ngày 27/7/2009 tới Israel nhằm thảo luận các vấn đề về tiến trình hòa bình, ngoài ra còn có một phái đoàn do Cố vấn An ninh quốc gia của Tổng thống Mỹ là James Jones dẫn đầu tới Israel và khu Bờ Tây vào ngày 28/7/2009. Tất cả các chuyến ngoại giao con thoi này cùng hướng tới một mục đích là triển khai kế hoạch hòa bình Trung Đông có sự can dự của các nước trong thế giới Hồi giáo Arab, kể cả những nước trước đây từng bị Mỹ liệt vào danh sách “quốc gia tài trợ khủng bố”.

Mỹ chọn Xyri - quốc gia từng bị Washington coi là nước tài trợ khủng bố - kể từ năm 2005, thời điểm căng thẳng ngoại giao giữa hai nước - để tiến hành đối thoại bởi vì Damascus (thủ đô của Xyri) chính là “*cánh cửa mở ra một kênh mới cho một nền hòa bình toàn diện tại Trung Đông*” khi mà Xyri có quan hệ gần gũi với Iran, có ảnh hưởng đối với phong trào Hezbollah ở Lebanon và phong trào Hamas của Palestine. Kết quả là Damascus cũng nhận được cam kết của Washington về việc sẽ “*mở ra một trang mới trong quan hệ với Xyri theo cách thức hoàn toàn khác so với trước đây, dựa*

trên lợi ích chung và sự tôn trọng lẫn nhau vì mục tiêu thiết lập an ninh và hòa bình trong khu vực”². Damascus cũng nhận được yêu cầu từ Mỹ giúp xúc tiến một thỏa thuận hòa bình giữa Israel và Palestine. Tiếp đến chính quyền của Obama chọn Cairo (thủ đô của Ai Cập) để xúc tiến đàm phán hòa bình Israel và Palestine bởi Ai Cập vừa là trung gian hòa giải giữa hai nhóm Fatah và Hamas của Palestine, vừa là “*cầu nối*” giữa Israel và Hamas trong vấn đề trao đổi tù binh và có ảnh hưởng rất lớn trong thế giới Hồi giáo. Như vậy, Mỹ đã chọn chính các quốc gia Arab chứ không phải các bên liên quan nào khác trong cuộc thương lượng cũng như đàm phán thuyết phục và tác động tới cả hai quốc gia cho một giải pháp hòa bình.

Ngày 28/7/2009, tại thành phố Jerusalem, Thủ tướng Israel Benjamin Netanyahu đã có cuộc gặp với đặc phái viên của Mỹ về Trung Đông, ông George Mitchell để trao đổi về các khu định cư Do Thái ở Bờ Tây. Theo đó Mỹ muốn Israel phải ngưng việc xây dựng các khu định cư nhằm đảm bảo an ninh cho Palestine (điều này đã được Bộ trưởng Quốc phòng Israel Ehud Barak đề cập trước đó hai ngày). Với đề xuất như trên thì các quốc gia Arab phải có những phản hồi tương xứng để hướng đến bình thường hóa quan hệ với Israel. Cụ thể là các nước Arab sẽ cho phép máy bay vận tải dân sự và vận chuyển hành khách của Israel bay qua không phận của các nước này; cho phép Israel mở các văn phòng đại diện (một dạng cơ quan khi hai nước chưa thiết lập quan hệ ngoại giao đầy đủ) ở thủ đô các nước Ảrập... Mỹ hy vọng các bước đi hướng tới việc bình thường hóa quan hệ ngoại giao và thương mại giữa các nước Arab với Israel có thể giúp ông Netanyahu

thuyết phục được các đối tác chính trị trong liên minh cánh hữu của ông đồng ý ngừng xây dựng và coi nới các khu định cư.

Khác với chính quyền tiền nhiệm, chính quyền mới của Tổng thống Obama đang mang lại một nét mới cho một nền hòa bình ở khu vực mà điểm mấu chốt là tạo dấu ấn tốt trong việc cải thiện hình ảnh của Mỹ đối với thế giới Hồi giáo Arab - gồm 1,5 tỷ người, trong đó Palestine là một nhân tố - và sự nhận thức về Mỹ của thế giới Hồi giáo, sẵn sàng đối thoại với người Hồi giáo và vượt qua những hiểu lầm từ cả hai phía. Chính mối quan hệ mới này sẽ là điểm nhấn tạo thuận lợi và mở đường cho Obama cùng chính quyền mới của mình đi vào cụ thể những công việc sẽ làm đó là thành lập nhà nước Palestine độc lập, vấn đề bồi thường đất đai và tài sản của họ, tìm ra giải pháp đối với những khu định cư hiện nay của Israel đang hiện hữu trên phần đất Palestine, chấm dứt xung đột, đồng thời cũng chấm dứt vai trò trung gian hòa giải của Mỹ.

Biểu hiện đầu tiên cho quyết tâm trên là vào đầu tháng 6/2009, Tổng thống Obama có chuyến công du tới Trung Đông nhằm tăng cường sự ràng buộc của Mỹ với thế giới Hồi giáo, thúc đẩy một thỏa thuận hòa bình giữa Israel với người Palestine. Để làm được điều này, đối tác chính được lựa chọn là hai quốc gia Ả-rập Xêút và Ai Cập, bởi Ả-rập Xêút là nước bảo trợ cho kế hoạch hòa bình toàn diện duy nhất cho các mối quan hệ giữa thế giới Arab và Israel. Đặc biệt, Tổng thống Obama khá quan tâm tới việc giải quyết cuộc xung đột Israel - Palestine, ông nói: “không phải có được một quốc gia là quyền lợi của

người Palestine không thôi, mà cũng là quyền lợi của người Do Thái có được tình hình ổn định tại vùng Trung Đông. Và cũng trong quyền lợi của Hoa Kỳ mà chúng ta có được hai quốc gia sống cạnh nhau trong hòa bình và an ninh”³.

Trong bài phát biểu tại Cairô vào ngày 4/6/2009, Tổng thống Obama tuyên bố không chấp nhận tính hợp pháp của việc Israel tiếp tục các hoạt động xây dựng các khu định cư tại các vùng đất của người Palestine bị chiếm đóng. Đây là sự vi phạm các thỏa thuận trước đó và phá vỡ những nỗ lực tiến tới hòa bình trong tương lai. Theo ông Obama, đây là thời điểm cần phải chấm dứt các hoạt động định cư trên của Israel. Tổng thống cũng cam kết sẽ không quay lưng lại với khát vọng hợp pháp thành lập một nhà nước của người Palestine, khẳng định phương án hai nhà nước là giải pháp duy nhất cho cuộc xung đột giữa Israel và Palestine và ông cam kết sẽ theo đuổi mục tiêu này. Ông tỏ ra thấu hiểu những tình cảm “không thể chịu đựng được” của người Palestine, lên tiếng kêu gọi các tay súng cực đoan của Palestine từ bỏ bạo lực và chấp nhận nhà nước Do Thái.

Trong những nỗ lực mới nhằm khẳng định vai trò là người bảo trợ cho tiến trình hòa bình Trung Đông, mang lại tia hy vọng tìm ra giải pháp hòa bình cho hai dân tộc Arab và Do Thái, ngày 22/9/2009, tại New York, Tổng thống Obama đã tiến hành cuộc hội đàm ba bên giữa Thủ tướng Israel Benjamin Nentayahu và Tổng thống Palestine Mamud Abbas. Tương lai của Jerusalem, số phận của những người tị nạn Palestine và các đường biên giới của nhà

nước Palestine trong tương lai là những nội dung chủ yếu trong cuộc gặp lần này. Trong cuộc hội đàm, ông Obama khẳng định lại cam kết của Mỹ đối với giải pháp hai nhà nước và đối với nền hòa bình công bằng, lâu dài và toàn diện tại khu vực Trung Đông. Tổng thống cho rằng điều quan trọng là cả hai bên Israel và Palestine phải tạo điều kiện cho cuộc đàm phán này có cơ hội thành công nhanh chóng tiến đến một thỏa thuận hòa bình toàn diện. Ông nói: “trước đây, chúng ta nói về việc khởi động quá trình đàm phán nhưng ngày hôm nay chúng ta phải đẩy mạnh hơn quá trình này. Đây là thời điểm chúng ta chứng tỏ sự linh hoạt, và có quan điểm chung, quan điểm đồng thuận cần thiết để đạt được mục tiêu của chúng ta. Bất chấp tất cả các rào cản, tất cả các tôn tại về lịch sử và tất cả sự tin cậy lẫn nhau, chúng ta cần phải tìm được lối ra”⁴.

Trong bài phát biểu trước Đại hội đồng Liên hợp quốc ngày 23/9/2009, Tổng thống

B. Obama nói rõ rằng, Mỹ coi việc Israel tiếp tục xây dựng các khu định cư ở Bờ Tây là bất hợp pháp, đồng thời kêu gọi người Palestine chấm dứt các hành động khiêu khích nhằm vào Israel. Tổng thống cũng nêu rõ quan điểm của Mỹ sẵn sàng tăng sức ép với Israel trong khi kêu gọi các nhà lãnh đạo Ả-rập có nhiều nỗ lực hơn nữa để giải quyết tình trạng căng thẳng tại khu vực.

Chú thích:

¹ *Trung Đông, thất bại của Tiến trình hòa bình*, Thông tấn xã Việt nam, tài liệu tham khảo đặc biệt, ngày 9/12/2007.

² <http://www.vovnews.vn/Home/Ke-hoach-Trung-Dong-cua-Mỹ/20097/117579.vov>

³ http://www.bbc.co.uk/vietnamese/world/2009/06/090602_obama_hope_mideast.shtml

⁴ <http://www.bienphong.com.vn/nd5/detail/q-uoc-te/hoa-binh-trung-dong-van-chua-sang-sua/35006.045.html>

Tài liệu tham khảo

1. Thông tấn xã Việt Nam (24/11/2008), *Israel - Palestine: xung đột và giải pháp*, Tài liệu tham khảo đặc biệt.
2. Nguyễn Thị Thu, Nguyễn Hồng Bích, Nguyễn Văn Sơn (2007), *Lịch sử Trung Cận Đông* (Tái bản lần thứ ba), Nxb Giáo dục, Hà Nội.
3. Thông tấn xã Việt Nam (9/12/2007), *Trung Đông, thất bại của tiến trình hòa bình*, Tài liệu tham khảo đặc biệt.
4. Các trang Web:
<http://www.vovnews.vn>
<http://www.bbc.co.uk>
<http://www.bienphong.com.vn>